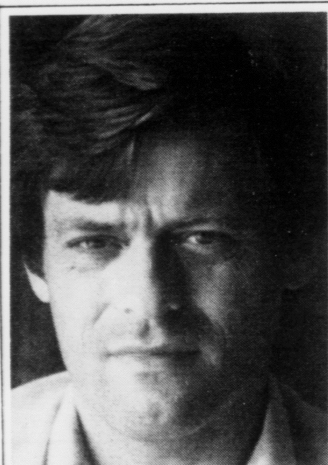

Gev illamanni lítla fingur

2. partur

Hugleiðingar um eina ismu og árin av henni innan ríkismark

Óli Jacobsen skrifvar her hugleiðingar um eina ismu og árin av henni innan ríkismark. Greinin er í trimum þættum.

Sum greitt frá vörðu leiðandi kommunistar handtíknir, tá bardagin millum Týskland og Sovjet byrjaði. Henda myndin er úr Odense.

Annars tævaði donsku lögregluni ekki fantasi tá það snúði seg um at fáa hendur á teimum kommunistum, sum í fyrsta umfari vóru slopnir til rýmingar. M.a. fingur teir uppspurð nær börnini hjá teimum eftirlýstu hövdu føðingardag. Teir vistu, at var tað nakað sum ein pápi ynskti, so var tað at vera heima føðingardagin hjá børnunum. Tað hendi seg meira enn einaferð at lögreglan eisini kom í føðingardag og fór avstað við pápanum!

Hersetingin

Men fyrst skal verða nevnt, at 9. apríl 1940 varð Danmark herset av týska herinum. Danska stjórnin gav seg yvir uttan nakra mótstöðu, og tey komandi trý árin rak danska stjórnin ein «samarbeidspolitikk» við týskararnar, sum fólk í dag hava ringt við at skilja. Hesin politikkur gekk út uppá at laga seg so nógv sum gjørligt eftir teimum týsku krøvunum fyri at sleppa undan tí sum var verri, nevniliga beinleiðis mótstöðu, sum ta í Noregi.

Tískil varð ferð eftir ferð slakað fyri heilt margháttligum týskum krøvum, inntil stjórnin eftir trýsti frá danska fólkinum tann 28. august 1943 avgjordi at siga nei til meira slaking, og úrslitið gjordist so tað, at týskarar sjálvir tóku valdið og stjórnin legði frá sær. Tað er heldur ikki nokur loyna, at tann sum fyrst og fremst stóð fyri hesum slakingarpolitikki var Stauning, sum eftir øllum at døma ikki ívaðist í týskum sigri, og tískil helt tað vera neyðugt at laga seg eftir tí. Hetta var ein stóða sum illa ber til at verja í dag. Hesin samstarvspolitikkur hevði fleiri margháttlig úrslit.

»Ørindasveinar fyri KGB«

Tann 22. júní 1941 legði Týskland á Sovjetsamveldið. Hetta fekk ta beinleiðis avleiðing í Danmark, at týskarar á náttartíð kravdu av donsku stjórnini, at allir leiðandi kommunistar skuldu setast í varðhald. Danska stjórnin segði seg einki annað hava í at velja uttan at eftirlíka hesum kravi. Tað visti seg ta, at týskarar frammanundan frá donsku lög-

verjini hevði fingið eitt yvirlið yvir 70 leiðandi kommunistar, og teir vóru tiknir bert tí teir vóru kommunistar. So lögreglumaðurin í Matador, sum gav «Røde» eina ávaring, so hann kundi sleppa sær til rýmingar, hevur verið eitt undantak.

Hetta stig stríddi beinleiðis móti grundlógini, sum tryggjaði fólki rætt til at virka fyri teirra sannføring uttan avleiðingar. So næsta kravið hjá týskarum var, at henda handtøkan av kommunistum varð gjord löglig. Hetta varðgjort á tann hátt, at stjórnin tann 20. august 11941 legði fyri ríkisdagin ta sokallaðu «kommunistalógina». Henda lóg bannaði øllum kommunistiskum virkseimi. Samstundis varð heimilað at seta fólk fóst sum fingust við slíkt virkseimi. Tað var enn tá heimild at seta fólk fóst, um teirra atburður visti, at tey eftir øllum at døma í framtíðini fóru at fáast við kommunistiskt virkseimi!

Stjórnin mátti eisini finna sær eina grundgeving fyri hesum lógaruppskoti. Í staðin fyri at visa til sína neyðstöðu varð m.a. sagt í viðmerkingunum, at «Danmark ikke på nogen måde kunne udsætte sig for, at der her i landet blev drevet nogen virksomhed til støtte for en fremmed magt.»

Alt hetta varð vist gjørt eftir týskum trýsti, og tað er einki at ívast í, at tað hevur verið við ringum tannabiti hjá mongum, at kommunistalógin varð skotin upp og samtykt.

Tað vóru tó ikki allir, sum hövdu ein ringan smakk í muninum. Undir l.viðgerð av uppskotinum var litið orðskifti. Tó tók framsøgumaðurin fyri konservativa flokkin, Ole Bjørn Kraft, fult út

undir við hesum uppskoti. Ole Bjørn Kraft varð í 1945 verjumaðaráðharri og 1950-53 var hann uttanríkisráðharri. Hann fegnaðist um hetta stig, og segði m.a. um kommunistaflokkinn, at «dets forhold til en fremmed magt har også været åbenbar for os alle» og vildi avgjort viðmæla, at bann varð sett fyri einum lögligum politiskum flokki. Uppskotið varð eisini einmælt samtykt. Tó vóru kommunistisku ríkisdagslimirnir ikki til staðar. Teir vóru antin fongslaðir ella flyddir fyri at sleppa undan handtøku.

Tað vóru eisini onnur, sum fegnaðust, og millum hesi vóru fleiri av teimum stóru blóðunum. Politiken greiddi frá málinum uttan viðmerkingar. Berlingske Tidende fegnaðist og skrivaði m.a.: «Regeringen vil derfor med de forholdsgælder, der er foreslået, finde fuld forståelse i den danske befolkning. Den politiske virksomhed der... vil arbejde for en udenlandsk stats formål, danner et fremmedelement, hvis indkapsling og uskadeliggørelse et sundt samfund må drage omsorg for.» Jyllandsposten hevði eina oddagrein við yvirskriftini «Kommunisme er en forbrydelse». Her verður eisini tikið undir við lógini, og eisini her verður nýtt sum grundgeving, at fremsta endamálið hjá hesum flokki var at «varetagge en fremmed magts interesser» og endaði við at siga, at «det er godt dette forbud er kommet.»

Hvussu skroyppilig virðingin fyri fólkaræðinum kann vera, sæst av, at eisini blaðið hjá javnaðarflokkinum «Socialdemokrateren» tók undir, og skrivaði m.a. at nú vóru komnar «direkte lovbe-

stemmelser mod den fra en fremmed side dikterede kommunistiske virksomhed. Det tør siges, at kommunistpartiet ikke indenfor arbejderbevægelsen efterlader et sådant eftermæle, at det vil blive savnet.»

Onkur vil kanska siga, at tað var sensurur í Danmark um hesa tíðina. Tað er sjálvsagt rætt. Men sensururin segði bert, hvat tú ikki kundi siga og skriva, hann álegði ongum at siga nakað, sum viðkomandi ikki meinti. Tað sum her er endurgivið samsvarar uttan íva við, hvat viðkomandi veruliga hava meint.

Eingin ivi er um, at henda löggáva stríddi beinleiðis móti grundlógini, sum jú tryggjaði øllum politiskum flokkum javnbjóðis møguleikar fyri at virka fyri teirra hugsan. Teir fongslaðu kommunistarnir royndu sjálvsagt rættarinnar veg at fáa dómi fyri, at teir vóru fongslaðir á einum ólögligum grundarlag. Málið kom eisini fyri rættin, men tað visti seg, at henda rættargongd var eins nógv upp á kvamsvis, sum argongdirnar í t.d. Sovjet í dag. Aftaná staðfesting í undirráttinum vóru málini kærð til hægstarætt. Men forsetin fyri Hægstarætti Troels Jørgensen var so grammur at verja hesa ólögliga lóg, at hann áðrenn málini komu fyri í hægstarætti í blaðnum «Juristen» gjordi tað heilt óhoyrda og óregluliga, at hann frammanundan tók stóðu fyri, at lógin var í samsvar við grundlógina. Viðgerðin í hægstarætti gjordist tí ein farsa eins og viðgerðin í undirráttinum.

Summir av kommunistunum vóru latnir leysir beinanvegin, meðan aðrir vóru tiknir seinni. Teir vóru settir í fangaleguna í Horslerød, har Mogens